

CUTTER TABLOSU'NUN TÜRK KÜTÜPHANELERİ İÇİN UYGULANMASI

Halit BOZKURT

İnsanlar var oluşlarından bu yana çevrelerindeki olaylarla ilgilenmişler ve bu olayların nedenlerini araştırmak için üstün çabalar sarfetmişlerdir. Bu gün insanoğlunun eskiye göre bilim ve teknikte bunca ileri gitmesinin en büyük etkenlerinden biri, araştırma konusunda ilgi ve çalışmaların, birçok maddî ve manevî zorluklara rağmen, gittikçe artan bir hızla gelişebilmesidir.

Geçmiş olduğu yakın bir tarihe dayanan modern Türk Kütüphaneciliğinin, elbette kendine özgü çözümlenmemiş bir çok problemleri vardır. Amacımız bu problemlerden bir tanesi üzerinde çaba sarfederek, karınca kararınca mesleğimize hizmet etmektir.

Şunu peşinen belirtmemiz gerekir ki, her araştırmanın kaynağı da amacı da insanlıktır. Her insanda bir araştırma içgüdüğü vardır. Bu içgüdü bazan bir meraktan. bazan da karşılaşılan bir problemi çözmek düşüncesinden doğar. «Bilimsel araştırma bir ulusun, bir toplumun çevreden bunalımını, açlıktan korkusunu, gelecekte kuşkusunu bir potada işleyip bunalımı mutluluğa, korkuyu cesarete ve kuşkuyu aydınlığa ulaştıran yaratıcı bir potansiyele sahiptir.» Demek ki araştırma bir milletin yükselmesi ve mutluluğunu temin eden en iyi vasıtalarından biridir.

Büyük bir hızla gelişen ve değişen koşulların oluşturduğu evrende. her geçen gün yeni bir evrim aşamasına raslamak, insan akıl ve iradesinin değişmeyen bir özelliğidir. Bilginler ve tarih ilmiyle uğraşan âlimlerin «Uzay Çağı» diye adlandırdıkları bir devreyi yaşıyoruz şimdi. Ülkemizin uzay çağındaki yerini alabilmesi ancak bilim dünyamızdaki, yapacağımız köklü çalışmalara ve devrimlere ihtiyaç gösterecektir. Bilim artık eskiden olduğu gibi belli bir zümrenin değil, bütün insanlığındır. Bu gerçek bize şunu ispatlıyor ki, bilginin günden güne gelişmesi, ilimi dallara gerekirse dalları da tâli dallara ayırmak zorunluluğunda bırakmıştır. Her ilim dalı kendi bünyesi içinde yaptığı araştırmalar oranında bugünkü dünyamızdaki yerini almıştır. Kütüphanecilik ilminin eski dar düşünce çerçevesinden kurtulup bugünkü modern halini alması kendi bünyesinde yaptığı köklü çalışmalarla gerçekleştirebilmiştir. Çağımızda

ihtisaslaşma hızla artmakta ve bu durum kendi ihtisas dalında çözüm bekleyen sorunların doğmasına yol açmaktadır. Her bilim adamı kendi sorunlarını daha iyi bilir. Yeni yetişen kütüphanecilik nesli olarak bizleri modern kütüphaneciliğin ülkemizde yerleşmesini sağlamak için bir çok sorunlar beklemektedir.

«Bir an bir avuç insan hariç, bütün dünya tek mil müessese ve kıymetleriyle göçüp gitse yalnız bu iki bina sayesinde bugünkü medeniyeti yeniden kurmak mümkündür.» Karl L. Biemiller'in Kongre kütüphanesi hakkındaki bu düşüncesine bütün kalbimizle inanıyoruz. İlmî bütün insanlığa maletmek kütüphanecilik gibi ulvi bir mesleğin çabalarına bağlıdır. Yapılan araştırmalar ancak bir sistem içinde organize edildiğinde insanlığa yararlı bir duruma gelir. Artan kitap koleksiyonları karşısında bu görevi kütüphanecilik ilmi omuzlarına yüklenmiştir. Bu gün öğretim ve eğitim okulların yanı sıra en mükemmel araçlarından biri olan kütüphaneler bir ülkede ne kadar önem görürse o ülkenin aydınlığa kavuşması o denli bir hızla geçmektedir. Yitirilecek en küçük bir zamanın gelecekte nelere mal olduğunu tarih tüm objektifliğiyle gözümüzün önüne sermektedir. Kalkınan Türkiyemiz'de, daha dün denecek kadar yakın bir geçmişe sahip olan kütüphanecilik mesleğini, kısa zamanda modern bir anlayışla halkımızın yararına sunmak biz kütüphanecilerin çözmeğe mecbur olduğu en büyük sorumluluklardan biridir. Halkımıza kısa zamanda en çok faydayı sağlayabilmemiz için, bizden çok daha köklü bir geçmişe ve zengin tecrübelere dayanan modern batı kütüphaneciliğinin, meslekî konulardan bulup geliştirdiği bir çok pratik metod ve ilmi buluşlardan yararlanmamız bizler için kaçınılmazı imkânsız olan bir meseledir. Yalnız bu metod ve buluşları olduğu gibi kabullenmekten çok, kendi ulusal bünyemize ve koşullarımıza göre değiştirmek ve bu metod ve buluşlardan edineceğimiz faydayı bir kat daha da artıracaktır.

Ve yine bilinmektedir ki, bir kütüphane materyal bakımından ne kadar zengin olursa olsun, okuyucu tarafından istenilen ve aranılan bilgi raflardan hemen bulunacak şekilde düzenlenmemişse, o kütüphane değerinden çok şey yitirmiş demektir. Katalog ve tasnif kurallardaki evrim için harcanan bunca çaba, bu konuda ne denli hassas davranmamız gerektiğini bize göstermektedir. Yalnız burada şunu da unutmamak gerekir ki, materyali milyonları bulan bu ilim abidelerinden insanlık hayrına iyi bir şekilde yararlanmak için kolay ve modern kullanım yollarını gerektirir. Bu da ancak iyi düzenlenmiş, deneyerek en yararlı hale getirilmiş tasnif sistemleriyle gerçekleştirilebilir.

Bugün için kütüphanecilikte kullanılan modern sistemlerinin yardımcı olan CUTTER YAZAR ADLARI TABLOSU'nu incelemek ve bunu Türk kütüphaneciliğine uygulamak amacı ile düşündük ve çalıştık.

Bu gün ülkemizde sayısı dördü geçmeyen kütüphanemiz Cutter Yazar Adları Tablosunu kullanmaktadır. Bu kütüphanelerin bağlı oldukları kuruluşlar daha ziyade yabancı neşriyatı kütüphanelerinde bulundurmak zorunluluğunda olan kütüphanelerdir. Meselâ Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesini bunlardan biri olarak gösterebiliriz. Koleksiyonlarını Türkçe eserlerden meydana getiren kütüphanelerimizin azında ise yazar soyadının ilk üç harfi alınarak kitap tasnif numarasına ilâve edilmektedir. Halbuki Cutter Yazar Adları Tablosunu kullanan kütüphaneler kitap tasnif numarasından sonra yazar soyadının baş harfini büyük alarak buna tabloda bu soyada uygun gelen numara ilave edilmektedir. İşte biz kitap tasnifinde yazar soyadlarının ilk üç harfinin yerine Cutter Yazar Adları Tablosundaki numaranın verilmesinin daha uygun olacağı hipotezi ile çalışmaya başladık.

Soyadlarının oranlı bir şekilde dağılışını sistematik istatistikî bir metodla temin etmeğe çalıştık.

Tezimizi aşağıda belirtilen düzen içinde inceledik:

1 — Harfle başlayan soyadları rehberden ve Millî Kütüphane Kart kataloğundan incelendi.

2 — Soyadları bünyemizdeki durumuna göre 1-9, 11-99, 111-999 durum plânında incelendi.

3 — Çok kullanılan soyadları tesbit edildi.

4 — İstanbul Rehberi ana kaynak kabul edildi. Soyadların oranlı bir şekilde dağılımını temin için rehberdeki sütun sayısından faydalandı.

5 — Rehberde incelemesi yapılan harfin sütun sayısı sayıldı, duraklar tesbit edildi ve soyadlar bu duraklar arasında dağıtıldı. (Yüzde 70 oranında)

6 — Dağıtım işinde soyadın en az üç harfi daha çok kullanılıyorsa dört harfi alındı.

7 — Kabaca dağıtım bittikten sonra o harfle başlayan soyadlar (yabancı) Cutter Yazar Adları Tablosundan ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi kart kataloğundan incelendi. Bu surette yabancı soyadlar dizini meydana getirildi. (Yüzde 30 oranında)

8 — Sonra yabancı soyadlar dizini Türk soyadları dizini ile alfabetik düzen bozulmayacak bir şekilde birleştirildi.

9 — Son kontrol yapıldı ve numara verildi.

Her harf için o harfle kullanılan soyadların sayısına göre değişen standartlar tesbit ettik. Meselâ A harfi için:

Soyad 5 kere kullanılmışsa 3 harfini

Soyad 5-10 kere kullanılmışsa 4 harfini

Soyad 10-15 kere kullanılmışsa 5 harfini

Soyad 15-20 kere kullanılmışsa olduğu gibi

Soyad 20 kere kullanılmışsa küçük adlar arasında bölümlleme yapıldı.

Azınlıkların soyadlarından az da olsa kullanılış oranlarına göre yer verildi.

Tezimiz yapılırken CUTTER YAZAR ADLARI TABLOSU örnek olarak seçildi. Yazar soyadları sıralanırken alfabetik sıralama usulü kullanıldı.

Tezimiz hazırlanırken, Rehberler ve Millî Kütüphane kart kataloğu esas olarak alındı. Bunlardan rehberler bizim için birinci elden kaynaklar oldu. Ayrıca bazı kurumlarda çalışan personelin alfabetik soyad dizinlerinden de yararlanıldı.

Yabancı dillerde Cutter Yazar adları tablosuna ve onun hazırlanışına dair bilgiyi «Library Literature» (Newyork, H.W. Wilson Co.) den taradık.

Tezimizin hazırlanmasında incelediğimiz hususlardan biri de Cutter Yazar Adları Tablosunun bugünkü durumu ile kütüphanelerimizde uygulanırken karşılaşılan güçlüklerdir. Bunları bu tabloyu kullanan kütüphanelere giderek mahallinde yapılan tetkiklerle bizzat tesbit ettik.

Tablonun Kullanılmasında Gözetilecek Hususlar

Kütüphaneciler tarafından bazı cins kitapların alfabetik olarak yerleştirilmeleri uygun görülmüştür. Bilhassa romanların yazar soyadlarına ve gerekirse kitap adlarına göre alfabetik yerleştirilmesi gerekir.

Bazı problemlerin çözümlenmesi için usullerimizi anlatmadan önce şu noktayı belirtmek yerinde olacaktır; Tablonun kullanılması kütüphanedeki kitap sayısı ve tasnif sisteminin elâstikiyeti ile yakından ilgilidir. Katalog ve tasnifçi icabında detaya incek hatta bazı detayları ken-

disi yaratacaktır ki, bu da katalog ve tasnifçiye, yerine göre, bir tasarruf hakkı tanımaktadır.

1.) Yazar soyadının aynı veya benzeri tabloda bulunur, bu kelimenin karşısındaki sayının önüne soyadının ilk harfi büyük olarak yazılır.

Akşam için A 336 Karaca için K 266 (İsmi c ye kadar)

Altan için A 616 Kray için K 574

Arsan için A 787 Korman için K 765

Andro için A 682 Kund için K 877

Numaraları kullanılır.

2.) Aranan soyadın aynısı tabloda yoksa bir önceki numara verilir.

Acarl 165 Aksul 452

Acars 166 Acarsoy için A 166 verilir. Aksun 453 Aksunar için

Acc 167 Aksur 454 A 453 verilir.

3.) O soyada ait olan numara daha önceden kullanılmışsa o numaranın yanına 1-10 arasında bir rakam eklenir. Ancak bu kitapların konu ve tasnif numaraları da aynı olmalıdır. Örnek:

Açıkel, Ali «Genel Matematik» Adlı Kitap çok önceden gelmişse 191

Açıkel, Galip «Genel Matematik» adlı kitap A 1911

Açıker, Hasan «Genel Matematik» adlı kitap A 1912 numarasını alır.

4.) Kitapların raflarda sıralanışı yazarların Cutter soyadı numarasının ilk rakamı tam ve takip eden rakamlar kesir olarak alınarak yapılır.

H 2	B 1	Z 4
H 21	B 12	Z 412
H 212	B 121	Z 481
H 213	B 2	Z 5
H 291	B 292	Z 511
H 299	B 3	Z 512
H 3	B 321	Z 555

5.) Biyografik eserleri söz konusu olduğu zaman yazarın soyadı numarası verilmez. Kitapta hayatı anlatılan şahsın ismine uyan (Soyadına değil) numara verilir; bir daktilo satırı arasından sonra yazarın soyadının ilk harfi küçük olarak yazılır.

Gücüyener Şükrü «Enver Paşa Hatıratı» için numara E 396 g

Ünaydın, Reşat «Atatürk Biyografyası» için numara A 871 ü

6.) Hanedan veya aileden bahseden bir eser söz konusu ise bahse dilen hanedan veya ailenin numarası verilir, bir daktilo satırı arasından sonra yazarın soyadının ilk harfi küçük olarak yazılır.

Koçu, Reşat Ekrem «Osmanlı Padişahları O 435 k

7.) Yazarı belirsiz anonim eserlerle karşılaşıldığında kitap adının ilk kelimesine numara verilir.

Türkiye Bibliyografyası T 948

8.) Aynı yazarın aynı konuda birkaç kitabı varsa kitap adından yararlanılır. Numara yazılır, kısa bir ara verilir, eserin adının ilk bir (gerekirse daha çok) harfi konur. Örnek :

Nadir, Kerime Beyaz Zambak N 145 b

Nadir, Kerime Samanyolu N 145 s

9.) Kitabın ikinci veya daha sonraki edisyonları için kitabın numarasının altına o edisyonun yapıldığı tarih eklenir.

968	968	968	968
D861	D861	D861	D861
1948	1949	1957	1964

11.) Tercümelerde eserin tercüme olduğunu belirtmek için «ç» harfi, tercüme edildiği dili belirten büyük harf ve çevirenin soyadının ilk harfi, küçük olarak yazılır. Örnek : Yazar W. Shakespaere'in Hamlet adlı eserinin sırasıyla orijinali, almancaya çevirisi, fransızcaya çevirisi ve türkçeye çevirisi için aşağıdaki kitap numaraları verilir.

823	823	823	82
S635	S635çAr	S635çFb	S635çTd

12.) Adaptasyonlarda çevirenlerdeki usul uygulanır. Yalnız «ç» harfi yerine «a» kullanılır.

13.) Kitap yazarın soyadıyla başlayan bir ad taşıyorsa. soyaddan sonra kelimenin ilk harfi küçük olarak yazılır. Örnek :

Dewey, Melvil Dewey Onlu tasnifi için numara 025.4 D548 olmalıdır.

Sonuç :

Çağımız kütüphanelerinin gittikçe artan koleksiyonları karşısında okuyucunun zamanı kıymetlenmiştir. Kütüphaneci ise buna paralel olarak yeni bilgileri en kısa yoldan okuyucusuna vermek zorunluluğundadır. Onun için kütüphanecilerin daha düzenli ve yararlı sistemler bulması, koleksiyonlarını hiçbir karışıklığa meydan vermeden tasnif etmesi ve hizmete sunması en emin yol olacaktır. Amacımızın gerçekleşmesi için yaptığımız bu çalışmanın kütüphanelerimize büyük faydalar temin edeceği kanısındayız.

Türkçemiz dil yapısı bakımından diğer dillere nazaran farklılık göstermektedir. Dilimiz vokal bakımından zengin bir dildir. Yabancı dillerde ikiden fazla konson yanyana gelmesine rağmen türkçe ses uyumundan bazı istisnalar hariç genellikle konsonların arasında vokaller yer almaktadır. Bu hal yabancı kelimelerle türkçe kelimeler arasında ses uyumsuzluğu bakımından farklılık meydana getirir. Zaten Cutter Yazar Adları Tablosunu aynen kullanamamamızın en büyük nedeni budur. Bu sorunu halletmek için tabloda değişiklik yapılmıştır.

Çalışmamızda Cutter Yazar Adları Tablosunu Türk soyadlarına göre adapte ederken, yabancı soyadlarını da dikkate aldığımızdan elimizdeki tabloyu koleksiyonun yüzde kırkını yabancı dil eserlerden teşkil eden kütüphaneler rahatlıkla kullanabileceklerdir.

Gerek Türk Kütüphanelerini gerekse Kütüphanecilerini çağdaş batı kütüphaneciliği düzeyine çıkarmak istiyorsak, batıdaki çalışmalardan ve gelişmelerden örnekler almamız gerekecektir. Alacağımız örnekleri kendi şartlarımıza göre düzenlemek şaşmaz prensibimiz olmalıdır. Bu tip çalışmalara bir yenisini daha kattığımız için mutluyuz.